

BAROK

Barok je umetnostni slog od konca 16. st. do srede 18. st. Najprej se je pojavil v Italiji, od koder se je razširil, s precejšnjimi pokrajinskimi posebnostmi po vsej Evropi, npr. Trg sv. Petra v Rimu, gradova v Wurzburgu in Versaillesu.

Glasba je kot še nikoli prej postala dvorna glasba. To dvorno glasbo je najsijajneje predstavila opera.

OPERA:

Opero so iznašli v Firencah, obogatili v Benetkah in v Rimu, v evropsko svetovno silo pa povzdignili v Neaplu. Za to ima zasluge predvsem Alessandro Scarlatti. Rodil se je v Palermu leta 1660, vendar je kmalu odšel v Rim, kjer je študiral glasbo pri skladatelju Giacomu Carissimiju. Že pri 12. letih je v rimskem teatru Kapranika z opero *Dovzetni nesorazumi* doživel velikanski uspeh. Švedska kraljica Kristina, ki se je umaknila v večno mesto, ga je poimenovala za svojega kapelnika. Pet let kasneje, leta 1684, ga je poklical v Neapelj podkralj Gaspar de Haro, markis Caprio in ga postavil za kraljevega kapelnika; na tem mestu je ostal 18 let in napisal 38 oper ter drugih glasbenih del. Imel je monopol nad italjanskimi gledališči, predvsem glede obsega repertoarja, saj so uprizorili najmanj 115 njegovih oper.

Umetnost Scarlattija je v operi in komorni kantati našla svoj vrhunski izraz. Velika množina njegovih del priča ne le o slavi, ki jo je užival z življenja, ampak tudi o številnih naročilih, ki so dobesedno deževala nanj. Zaradi družbenega položaja in mesta v rimskem okolju pa se je moral ukvarjati s cerkveno glasbo. Muzikologi so razdelili Scarlattijeve motete na dva dela: na moderen slog, ki je živahen osebni glasbenikov slog in na stari slog, ki ga je Scarlatti sam opisal kot 'palestrinski slog'. Moteti so napisani za najrazličnejše vokalne zasedbe od najpreprostejših (glas, violini in continuo) do zasedb širokih razsežnosti (npr. 8 glasni Tu es Petrus z orgelsko spremljavo). Scarlatti je bil pretanjen poznavalec glasov: petja ni uporabil za širjenje in bogatitev vsebine besedila ampak mu je dal pravo glasbeno vrednost, tako da je poudaril nekatere besede v izrazno virtuoznih odlomkih. Se pravi, da so bile njegove opere predvsem pevske. (C) Vide & Hribar

Barok delimo na 3 obdobja, in sicer:

Zgodnji barok (1580-1630)

Srednji barok (1630-1680)

Pozni barok (1680-1730)

ZGODNJI BAROK:

Za zgodnji barok je značilno ostro nasprotovanje kuntrapunktu in silovita interpretacija besedil. Priljubljena postane disonanca. V renesansi prevladujočo intervalsko harmonijo zamenja akordska. Zgodnji barok je prevzel mnogo oblik renesančnih oblik (madrigal, motet, canzon, ricercar, sonata, toccato in različne plesne ter variacije).

kontrapunkt: latinsko 'nota proti noti' to pomeni večšina sočasnega vodenja dveh ali več samostojnih melodij

interpretacija: razlaga nečesa, tolmačenje npr. besedila, izvedba glasbenega dela

- disonanca: napeti, ostro sozvočje, ki ne zveni prijetno
- interval: višinska razdalja med dvema tonoma
- harmonija: sočasno zvenenje najmanj 3. tonov
- akord: sozvočje najmanj 3. različno visokih tonov
- madrigal: ime in oblika mnogoglasne ali enoglasne skladbe na posvetno, ljudsko ali latinsko besedilo, nastal v 14. stoletju
- motet: oblika mnogoglasne skladbe na lat. nabožno besedilo
- canzono: romanska ilirska pesemska oblika, sestavljena iz 5-10 enako grajenih kitic, največkrat po 13 verzov, običajno enajstercev
- ricercare: polifona instrumentalna glasba
- sonata: v 16. do srede 18. st. skladba za pihala in godala kot nasprotje tokati
- toccato: od konca 16. do sred. 17 st. skladba za inštrumente s tipkami kot nasprotje kantati in sonati
- variacija: ime in oblika skladbe(stavka) v kateri sledi temi niz njenih spremenjenih ponovitev

Skladatelji zgodnjega baroka:

MONTEVERDI Claudio (1567-1643)

Italijanski skladatelj, eden izmed najpomembnejših skladateljev, zgodnjega baroka; bil je glasbenik v službi mantovskega vojvoda in kapelnik cerkve sv. Marka v Benetkah; operni slog in vokalno glasbo je obogatil s številnimi novimi izraznimi sredstvi. Dela: OPERE (Orfej, Ariana, Kronanje Pompeje) in devet knjig posvetnih madrigalov, maše, idr.

JOHANN SEBASTIAN BACH (1685-1750)

Johann se je rodil 21. marca 1685. leta v pokrajini severno od Bavarske v mestu Eisenachu. Ko mu je bilo 9 let, mu je umrla mati, leto zatem pa tudi njen mož. Živet je šel k starejšemu bratu Johannu Christophu, organistu cerkve sv. Mihaela v Ohrdurfu, kjer je pel v zboru. Ko je mladi Bach pod bratovim vodstvom končal šolsko in glasbeno izobraževanje, bi lahko postal profesionallec, ko mu je učitelj Herda ponudil mesto zbornega pevca v luternatski cerkva sv. Mihaela v Luneburgu v severni Nemčiji. Bach, ki mu je bilo tedaj 13 let je imel čist sopran in je pritegnil pozornost Georga Bohma, ki je odigral pomembno vlogo v njegovem orgelskem izobraževanju ter ga spoznal z Monteverdijevimi, Schuzovimi in Carissimijevimi deli. Na mladega Bacha pa ni vplival samo Boch, temveč tudi Johann Raiken velik profesor orgel. Leta 1703 so ga imenovali za violinista na Weimarskem dvoru. Z 18. leti se je vrnil v rojstno Turingijo in s seboj prinesel bogate izkušnje. Na Bacha so vplivali francoski inštrumentalisti na luneburškem dvoru. Zato je Bach vedno navdušeno poslušal francoske melodije. Njegova najpomembnejša dela so: Branderburški koncerti, Sonate za violino, Suite za violončelo, sonate za flavto, Simfonije, Invencije... Bach je umrl preden je končal veliko življensko delo Umetno fuge, polno tihe meditacije na ravni čistega uma, kot, da bi skladatelj odslej živel v svetu, kontemplacije (poglobljenega opazovanja).

SREDNJI BAROK:

Pojavi se balcenato, spevna in relativno preprosto vokalna melodija v 3 dobnem taku brez čezmernega okrasja. Nekdanji stari tonski načini so se v veliki meri umaknili duru in molu, s tem pa se močno omeji svobodna raba disonance. Ob operi stopita v ospredje vokalni obliki oratorij, ter duhovna kantata. Število odsekov v glasbenih formah se zmanjšuje, a pri tem naraste njihov obseg, tako da se že približujejo stavkom.

oratorij: ime in oblika velike večstavčne skladbe za vokalne soliste, zbor in orkester, epske dramatične vsebine

kantata: od konca 16. do srede 17. st. skladba za petje, kot nasprotje sonati, toccati

stavek: povezava dveh fraz v dopolnjujočo se muzikalno celoto

Skladatelji srednjega baroka:

HANDEL, Georg Friedrich (1685-1759)

Nemški skladatelj ob Bachu najbolj izrazit predstavnik baroka. Živel in ustvarjal je več del v Londonu, tako, da ga angleži štejejo k svojim skladateljem. Do leta 1717 je bil violinist, organist in kapelnik v Nemčiji od leta 1720 direktor kraljevske glasbene akademije v Londonu; v prvem ustvarjalnem obdobju se je posvetil predvsem opernemu ustvarjanju, komponiral pa je tudi komorne skladbe, koncerte, kantate, psalme idr. Opere, ki jih je Handel ustvarjal po izvoru italijanski opere - seria (Almira, Rodrigo, Rinaldo, Teseo, Radamisto, Julij Cezar, Arianna, Arminio, idr.), so polne dramatične izrazite melodike; še prav posebno pa je znamenit kot skladatelj in reformator oratorija saj mu je dal monumentalno, vokalno - orkestralno obliko in ga izdvojil iz čisto cerkvene glasbe. V zgodovini glasbe je zapisan, prav te oratorijske, kompozicijske zvrsti. Ustvaril je okoli 30 oratorijev (Ester, Deborah, Saul, Izrael v Egiptu, Messiah, Samson)

PURCELL Henry (1658-1695)

Najpomembnejši angleški skladatelj, organist, v westminstrski katedrali in dvorni kapeli, skladal je operne, himne, ode, cerkveno glasbo, skladbe za virginal, skladbe in drugo. Njegove najbolj znane opere so Didona in Enej, Vilinska kraljica, Kralj Arthur idr.

LULLY Jean Baptiste (1632-1687)

Francoski skladatelj, violinist in dirigent italijanksega rodu; začetnik francoske opere; na francoskem dvoru je postal član dvornega orkestra; bil je ljubljenec Ludvika 14. Ter najbolj upoštevan skladatelj in dirigent te dobe. Sodeloval je z Molieron kot skladatelj, baletnik in igralec. Dela: OPERE (Les Fetes de l' Amour et de Bacchus, Psyche), BALETI (Zmaga ljubezni, Dan miru), CERKVENA GLASBA idr.

POZNI BAROK:

Skladatelji spet svobodneje in izdatnejše uporabljajo kromatiko in disonanco, močno se ramakne kontrapunkt, instrumentalna glasba doseže sijajen razcvet. Dokončno je izvedena ostra delitev med arijo in recitativom.

kromatika: zaporedje s prestavnimi znaki zvišanih ali znižanih tonov (akordov), ki spreminjajo značilnosti tonalitete

tonaliteta: značilni harmonski pojavi znotraj enega tonskega načina

arija: spev za vokalnega solista z orkest. spremljavo v operi, kantati, itd.

recitativ: način petja, ki posnema ritem povdarke in melodiko govora

Skladatelji poznega baroka:

VIVALDI Antonio (1687-1741)

Italijanski skladatelj in duhovnik; eden najpomembnejših baročnih skladateljev. Napisal je 23 simfonij, 447 inštrumentalnih koncertov, 49 oper, ter oratorije, kantate in sonate, ter cerkvene skladbe. Najpomembnejši so njegovi violinski koncerti.

TELEMANN Georg Philipp (1681-1767)

Nemški skladatelj in dirigent, priljubljen organist in dvojni koncertni mojster, eden najpomembnejših predstavnikov nemške operne ustvarjalnosti, v 18 st. in pobudnik za izdajo prvega glasbenega časopisa v Nemčiji. Njegovo življensko delo je obširno. Napisal je 44 oper (Pimpinone, Miriways, Don Quichotte), uverture, okoli 100 suit, veliko kantat, številna orkestralna dela, fuge itd.

Viri: Leksikon, Veliki skladatelji naše dobe, Mala splošna enciklopedija